

University of Groningen

Lijdelijkheid in geding

Bosch-Boesjes, Jenneken Evelina

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1991

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Bosch-Boesjes, J. E. (1991). *Lijdelijkheid in geding: een vergelijkend onderzoek naar de mate van zeggenschap van de rechter in de civiele dagvaardings- en verzoekschriftprocedure en in administratieve procedures*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

esregeling voor de eerste
cht een structuur voor een
en in rechtsgang behouden
e rechtspraak, dat zij niet
de mate van zeggenschap
bepaald worden door de
or de vraag of rechten van
a rechtsbetrekking betreft
e aard van de zaak recht-
e rechter.

e verzoekschriftprocedure
ertoont met de administra-
tatieve zaken steeds vaker

procedure zijn uitsluitend
van de rechter. Verschillen
e rechtspraak bestaan, zijn
integreerde procedure van
zich problemen kunnen
ichte procesvertegenwoor-
van beschikking en vonnis,
nde na te gaan of deze
rakter zijn, dat zij, evenals
de mate van zeggenschap
ocesregelingen in de weg

oond dat op vele terreinen
oort. Op terreinen waar dit
n worden op de standaard-
waakt te worden dat de
van een overzichtelijke en
overblijft. Het oorspron-
gestelde uitgangspunt zou

SAMENVATTING

De druk op de burgerlijke rechter om zich in het geding actiever en bedrijviger op te stellen is ten gevolge van een aantal ontwikkelingen op het gebied van het procesrecht de laatste jaren sterk toegenomen. Enerzijds speelt de rechter zelf op deze eisen in door zich, binnen zijn wettelijke bevoegdheden, actiever in het geding op te stellen. Anderzijds heeft de wetgever de rechter meer bevoegdheden gegeven zoals blijkt uit de nieuwe regeling van het bewijsrecht, het systeem van de comparitie-na-antwoord en uit de nieuwe kantongerechtsprocedure die op 30 december 1991 in werking treedt. Ook door steeds vaker de verzoekschriftprocedure voor contentieuze geschillen voor te schrijven legt de wetgever meer het accent op een actiever optreden van de rechter. Dat roept vragen op over de rol van de rechter in verhouding tot de zeggenschap van partijen in het geding. Echter, niet alleen in de discussie over de verdere verruiming van bevoegdheden van de burgerlijke rechter, ook in de discussie over harmonisatie van procesrecht bij de integratie van de burgerlijke en administratieve rechtspraak in het kader van de herziening van de rechterlijke organisatie is de lijdelijkheid van de burgerlijke rechter een belangrijk punt.

Daarbij rijst de vraag welke inhoud en betekenis gegeven moet worden aan het beginsel van de lijdelijkheid van de rechter in het civiele geding; wat is de rol van de rechter in vergelijking met die van partijen in de verschillende civiele procedures en hoe groot is het verschil met de administratiefrechtelijke procedures. In dit proefschrift is ter beantwoording van deze vraag aan de hand van wetgeving en jurisprudentie de mate van zeggenschap van de rechter in een drietal procedures beschreven: de civiele dagvaardingsprocedure, de verzoekschriftprocedure en de administratiefrechtelijke procedure. Daarnaast is aandacht besteed aan de rol van de rechter in de huidige en in de nieuwe, vereenvoudigde kantongerechtsprocedure. Ook het voorontwerp van een wetsvoorstel dat een uniformering van het bestuursprocesrecht (hoofdstuk 8 van de Algemene wet bestuursrecht) behelst, is waar dat mogelijk was bij de beschrijving betrokken. Teneinde een duidelijk beeld te krijgen van de verdeling van zeggenschap tussen rechter en partijen in de procedure is het onderzoek geschied aan de hand van de vraag naar de rol van de rechter op diverse terreinen van het geding: de aanleg van het geding; de omvang van de vordering; de feitelijke gronden en de rechtsgronden die partijen aanvoeren voor hun standpunt; de bewijslevering van de aangevoerde feiten; de voortgang van de procedure; de comparitie.

Alvorens de verdeling van zeggenschap te beschrijven is ingegaan op de vraag welke ontwikkeling in de opvatting over de taakverdeling tussen rechter en partijen de laatste honderd jaar plaats heeft gevonden, zowel in civiele als in de administratieve rechtspraak. Daaruit blijkt dat de visie op de taak van de rechter, het doel van het proces en de rol van partijen in het geding, zowel in het civiele als in het administratieve procesrecht, in de loop der jaren vele wijzigingen heeft ondergaan, hetgeen onder andere de mate van zeggenschap van de rechter heeft beïnvloed.

De wetgever van 1838 heeft een absolute invulling van het begrip lijdelijkheid, zoals zich dat in de praktijk in de 19e eeuw heeft ontwikkeld, nooit voor ogen gestaan. In de loop der tijden is ten gevolge van de eisen die de tijd en de justitiabelen stelden aan het proces, de invloed van de rechter op het geding geleidelijk toegenomen, waarbij het vinden van de materiële waarheid een steeds

groter accent heeft gekregen en de lijdelijkheid meer in de sleutel van het beginsel van hoor en wederhoor is komen te staan.

De structuur van het huidige administratieve procesrecht en daarmee de rol van de rechter in het administratieve geding zijn mede bepaald door de lijdelijke houding die de rechter aan het einde van de vorige eeuw aannam en door bezwaren die men toentertijd tegen de civiele procedure had. Bovendien hechtte men in die tijd sterk aan de controlefunctie en minder aan de rechtsbeschermingsfunctie van administratieve rechtspraak. In de loop van de 20e eeuw is echter deze rechtsbeschermingsfunctie een steeds belangrijker rol gaan spelen en vanuit die gedachte is men een ander accent op de rol van de administratieve rechter gaan leggen.

In het tweede deel van dit proefschrift is de mate van zeggenschap van de rechter op verschillende terreinen in de diverse procedures beschreven.

Met betrekking tot de aanleg van het geding ligt in beginsel zowel in de civiele dagvaardingsprocedure en de verzoekschriftprocedure als in het administratiefrechtelijke geding in de verhouding tussen de bevoegdheden van de rechter en partijen het accent zeer sterk op partijen. De burgerlijke rechter, noch de administratieve rechter, behoudens uitzonderingen, beschikken over de bevoegdheid ambtshalve een procedure aan te vangen of te beëindigen; dit is een exclusief recht van partijen, het zgn 'principe dispositif'.

Wat betreft het betrekken van derden in het geding bestaat er wel enig onderscheid tussen de dagvaardingsprocedure enerzijds en de verzoekschriftprocedure en administratiefrechtelijke procedure anderzijds.

Met betrekking tot de omvang van de ingestelde vordering is de mate van zeggenschap van de rechter in verhouding tot die van partijen in de dagvaardingsprocedure gering; er is geen ruimte voor de rechter ambtshalve op te treden, behalve ten aanzien van de veroordeling in de kosten van het geding. In de verzoekschriftprocedure en in de administratiefrechtelijke procedure heeft de rechter daarentegen op dit terrein een grotere zeggenschap. Grond daarvoor is gelegen in het feit dat in zaken waarop doorgaans de verzoekschriftprocedure of het administratieve procesrecht van toepassing is, het algemeen belang of belangen van derden een grote rol spelen (controlefunctie). Nu echter in de administratieve rechtspraak meer en meer een groter gewicht wordt toegekend aan de rechtsbeschermingsfunctie, zal wat dat betreft het verschil tussen beide procedures verminderen.

Wat betreft de feitelijke grondslag van de vordering ligt een belangrijk verschil tussen de rechter in de dagvaardingsprocedure enerzijds en de rechter in de administratiefrechtelijke procedure anderzijds. De rechter in de dagvaardingsprocedure heeft geen enkele bevoegdheid de door partijen gestelde feitelijke grondslag van de vordering aan te vullen of te wijzigen, slechts partijen zijn daartoe bevoegd. De rechter in de verzoekschriftprocedure heeft in principe wel de vrijheid de gronden van het verzoek aan te vullen, echter naar mate de aard van de zaak een meer contentieus karakter heeft, wordt de rechter geacht zich lijdelijker op te stellen. In het administratieve geding heeft de rechter met uitzondering van de belastingrechter wel de bevoegdheid buiten de grenzen van het geschil te treden en de feitelijke grondslag aan te vullen, mits hij daarbij blijft binnen het besluit dat de basis van het geschil vormde.

Op het terrein van het vaststellen van de feiten (het bewijs) is de overeenkomst tussen de mate van zeggenschap van de rechter in de dagvaardingsprocedure, de

meer in de sleutel van het recht en daarmee de rol van bepaald door de lijdelijke eeuwig aannam en door had. Bovendien hechte onder aan de rechtsbescherming loop van de 20e eeuw is langrijker rol gaan spelen en de rol van de administratieve

zeggenschap van de rechter beschreven.

beginsel zowel in de civiele als in het administratiefrechtelijke van de rechter en burgerlijke rechter, noch de administratieve over de bevoegdheid indigen; dit is een exclusief

geding bestaat er wel enig verschil en de verzoekschriftprocedure.

vergelijking is de mate van zeggenschap in de dagvaardingsprocedure behalve op te treden, behalve in het geding. In de verzoekschriftprocedure heeft de rechter daarenboven daarvoor is gelegen in het geding of het administratieve belang of belangen van derden in de administratieve rechtsovergeekend aan de rechtsbescherming tussen beide procedures

erzigt een belangrijk verschil tussen de verzoekschriftprocedure en de rechter in de dagvaardingsprocedure partijen gestelde feitelijke zaken, slechts partijen zijn procedure heeft in principe wel partijen, echter naar mate de aard van het geding wordt de rechter geacht zich te onthouden van het geding heeft de rechter met betrekking tot de bevoegdheid buiten de grenzen van het geding te vullen, mits hij daarbij blijft binnen de grenzen.

het bewijs) is de overeenkomst tussen de dagvaardingsprocedure, de

verzoekschriftprocedure en de administratiefrechtelijke procedure veel groter, zij het dat de burgerlijke rechter in de dagvaardingsprocedure dit onderzoek dient te beperken tot de door partijen gestelde en betwiste feiten en zodoende moet blijven binnen de grenzen van het geschil zoals dat door partijen is aangegeven. Slechts wanneer het gaat om stellingen van partijen waarvan aanvaarding zou leiden tot een rechtsgevolg dat niet ter vrije beschikking van partijen staat, kan de rechter in de dagvaardingsprocedure ook een onderzoek instellen naar door partijen erkende of niet betwiste feiten. De rechter in de verzoekschriftprocedure en de administratieve rechter hebben daarentegen altijd de bevoegdheid zowel feiten die in geschil zijn als feiten die niet in geschil zijn, in hun onderzoek te betrekken en kunnen daarbij ook zelf op onderzoek uit te gaan. Binnen de grenzen van het debat beschikken de rechter in de dagvaardingsprocedure en de verzoekschriftprocedure en de administratieve rechter globaal over dezelfde instructiemogelijkheden om actief de feiten te onderzoeken.

Vergelijking van de mate van zeggenschap van de rechter met betrekking tot het verloop van de procedure in de beschreven procedures leidt tot de slotsom dat zowel de burgerlijke rechter als de administratieve rechter in het algemeen mogelijkheden hebben het verloop van de procedure te beïnvloeden. De burgerlijke rechter in de dagvaardingsprocedure beschikt daarbij over de minste bevoegdheden. In de nieuwe kantongerechtsprocedure echter is de mogelijkheid voor de rechter om sturend in het geding op te treden wel verruimd. Daarmee vertoont de (nieuwe) kantongerechtsprocedure meer overeenkomst met de civiele verzoekschriftprocedure en de administratiefrechtelijke procedures dan tot nu toe het geval is. De mate van zeggenschap van de rechter in de verzoekschriftprocedure is te vergelijken met die welke de administratieve rechter heeft ten aanzien van het verloop en de voortgang van de procedure.

Wat betreft de mate van zeggenschap van de burgerlijke rechter in de comparitie blijkt dat, hoewel de comparitie een typisch civielrechtelijk instrument van de rechter is, de rechter in de verzoekschriftprocedure en de administratieve procedures over dezelfde bevoegdheden kan beschikken en dat men in deze procedures dezelfde functies aan kan treffen. Ook daarbij blijft de burgerlijke rechter beperkt tot het vragen van inlichtingen en stukken die vallen binnen de door partijen aangegeven grenzen van het geschil. In het laatste deel van dit proefschrift is ingegaan op de eerder gestelde vraag naar de inhoud en betekenis van de lijdelijkheid van de burgerlijke rechter. Uitgaande van de definitie van een beginsel van burgerlijk procesrecht als een eigenschap die zo fundamenteel is dat bij afwezigheid daarvan geen behoorlijke procedure gevoerd kan worden, kan op grond van overeenkomsten en verschillen in de mate van zeggenschap in de drie onderzochte procedures slechts de lijdelijkheid ten aanzien van de aanleg en aanvang van het geding, het beschikkingsbeginsel (*principe dispositif*), een beginsel van procesrecht genoemd worden. Dit beginsel treft men dan zowel in het civiele procesrecht als ook in het administratief procesrecht aan. Het feit dat in contentieuze procedures partijen de omvang van het geschil bepalen, is slechts een kenmerk van het burgerlijk procesrecht en wel in het contentieuze vermogensrechtelijke geschil. De lijdelijkheid van de rechter ten aanzien van de grenzen van het debat hangt samen met de aard van de materie van het geschil en is een uitwerking van het beginsel der partij-autonomie in het materiële burgerlijke recht.

Tenslotte is op grond van de uitkomst van het vergelijkende onderzoek nagegaan

in hoeverre wat betreft de rol van de rechter in het geding een processuele integratie van de burgerlijke en administratieve rechtspraak tot de mogelijkheden behoort. Gezien de overeenkomst in de verschillende procedures behoort een algemene, uniforme standaardprocedure tot de mogelijkheden. Echter, in deze procedure dienen die verschillen in rechtsgang behouden te blijven, die zinnig en zo fundamenteel zijn voor de betreffende rechtspraak, dat zij niet kunnen worden prijsgegeven. De mate van zeggenschap van de rechter met betrekking tot de omvang van het geschil in contentieuze vermogensrechtelijke zaken, is zo'n verschil. Het onderscheid in de mate van zeggenschap van de rechter in een uniforme procedure zal dan niet zozeer bepaald worden, zoals nu het geval nog is, door de wijze van rechtsingang of de partijconstellatie, maar door de vraag of rechten van derden in het geding zijn dan wel de vraag of het een rechtsbetrekking betreft waarover partijen niet vrijelijk kunnen beschikken.

Uitgangspunt voor de nieuwe procedure zou de huidige verzoekschriftprocedure kunnen zijn, die immers enerzijds veel verwantschap vertoont met de administratiefrechtelijke procedure en anderzijds in civiele contentieuze zaken steeds vaker als rechtsgang wordt gebruikt. Op deze wijze kan er een voor partijen heldere en begrijpelijke rechtsgang tot stand komen die op essentiële punten de kenmerken van de onderliggende zaak heeft behouden.

Ces de
judicia
le pro
d'initia
de pou
de pre
devant
En imp
litiges
juge. C
parties
Cepen
d'initia
judicia
civile d
du juge
En out
faut do
quel e
procéd
Pour ré
dans tr
procéd
et la pr
En out
la nouv
Dans c
l'avant-
tif.
Afin de
parties
divers d
fondem
invoqué
de la pr
Avant d
qu'on se
des cen
juridicti
sur la t
dans le
changé,
du juge.

1. Vertali
2. Systèm
y a lieu
on, soi